

Inhoud

Voorwoord	7
DEEL EEN	15
1. Arcalis	17
2. Eén uit 17 miljoen	27
3. Diplomaten in trainingspak	46
4. Achter de regenboog	70
5. De leerling	88
6. Eureka	99
7. De nieuwe reus	115
8. Hunger games	135
9. De waarheid zal je bevrijden	153
DEEL TWEE	161
10. Lance	163
11. Beloften	174
12. Reality Check	203
13. Onaantastbaar	225
14. Liefde en andere stimulerende middelen	254
15. Kleine dromenman	281
16. Herstart, wedergeboorte	300
17. Schuifdeuren	312
18. Als de liefde voorbij is	329
19. Een bericht aan jou, Rudy	366

20. The Vanishing	383
21. Schaakmat	398
22. De bestorming van Fort Knox	424
23. Nadir	458
Nawoord	497
Dankwoord	511
Bibliografie	515
Illustratieverantwoording	518
Noten	519
Register	523

Voorwoord

Het eerste wat ik ooit over wielrennen schreef was een eindexamenwerkstuk over Jan Ullrich. Dat was een paar maanden nadat ik in 1997 op de tv ademloos had toegekeken hoe Ullrich tijdens de koninginnenrit van de Tour de France door de Pyreneeën in het tijdsbestek van een kwartier de schoonheid en de grenzen van de sport herijkte. Een sport die daarvoor al grote dynastieën had gekend maar – voor zover ik kon nagaan of zelfs maar kon bedenken – nog nimmer zo bepalend was geweest voor het lot van een professioneel wielrenner als tijdens die middag in juli. Ik was toen zestien – een leeftijd waarop, zoals Julian Barnes in zijn eerste roman *Metroland* schreef, ‘er meer betekenissen, meer interpretaties, een grotere variëteit aan waarheden was... en de dingen een diepere betekenis kregen’. Een van de andere neveneffecten van adolescentie is een verhoogde ontvankelijkheid voor de beelden en de hartstochten van die periode, die daardoor in een latere levensfase in de vorm van nostalgie aan de vergetelheid kunnen worden ontrukkt. Toch herinnerde ik me voordat ik aan dit boek begon al iets wat ik nu zeker weet, namelijk dat Ullrichs prestatie die dag in Andorra op vele anderen, ouder dan ik, een vergelijkbare indruk maakte – en een vergelijkbare opwinding teweegbracht. Met elke omwenteling van Ullrichs pedalen daagde het besef dat toekomst en heden stuivertje hadden gewisseld, of tot één onontwarbare en onomkeerbare waarheid waren versmolten; dat Jan Ullrich uit Rostock, fietsend voor de Telekom-ploeg, vanaf dit moment het wielrennen zou domineren.

Het zou te kort door de bocht zijn om de vraag waar het misging tot de voornaamste of enige reden te maken voor het schrijven van deze biografie. Het zou de geringschattende aandacht die Jan Ullrich de afgelopen vijftien jaar ten deel viel alleen maar bevestigen. Ik verklap hopelijk niet al te veel als ik beweer dat Jan Ullrich volgens de annalen en zonder enig voorbehoud nog altijd Duitslands grootste wielrenner ooit is, en de enige Tourwinnaar die het land ooit heeft voortgebracht. Bovendien zijn er vele kometen geweest die in een even hoog tempo zijn gestegen en harder zijn gevallen – collega-fenomenen die op 21- en 22-jarige leeftijd de meest aansprekende wielerskoersen wonnen en daarna zijn afgeleden in de anonimiteit, bezweken onder de hoge verwachtingen dan wel onder hun eigen hoogmoed, en snel daarna voorbij werden gesneld door hun collega's in het peloton. Ullrich daarentegen bleef winnen en verkeerde, zij het slechts steeds een korte periode in de zomer, tot aan zijn laatste kunstje in 2006 in uitstekende vorm. Een decennium lang behield hij de status van Duitslands nationale troetelkind. Hoe verleidelijk het in het verleden ook is gebleken hem af te schilderen als een eendagsvlieg, een eeuwige knecht, een buitenbeentje of een mislukkeling, uiteindelijk zul je moeten vaststellen dat die typeringen puur op basis van zijn statistieken onterecht zijn. Ook bieden ze geen verklaring voor zijn populariteit, die lang aanhield nadat zijn meest aansprekende zeges van een asteriskje waren voorzien – een populariteit die op de een of andere manier twee van de meest tegenstrijdige elementen met elkaar verenigde: aan de ene kant bewondering en aan de andere kant sympathie die uiteindelijk omsloeg naar medelijden.

Ullrichs bewonderaars hebben gedurende zijn loopbaan een reis vol pieken en dalen afgelegd, waardoor ze in een bepaald opzicht op hun held zijn gaan lijken. Zijn in 2003 verschenen autobiografie draagt de titel *Ganz oder Gar Nicht – Alles of niets* –, waarin hij zijn visie geeft en verklaringen voor zijn manier van leven. Een leven waarover op een zeker moment iedereen wel een mening had. Berucht waren zijn uitspattingen in de wintermaanden, waarmee hij hoon oogstte,

maar zijn ploegmaats sloegen de opofferingen en inspanningen die hij zich getroostte om weer in vorm te komen met bewondering gade. Elke winter was één lang waarschuwingssignaal, elk voorjaar een verhaal van wederopstanding. Jens Voigt, Ullrichs tijdgenoot en net als hij afkomstig uit Oost-Duitsland, verwoordde het tegen journalist Andreas Burkert ooit als volgt: ‘We zijn gefascineerd door mensen zoals Ullrich. Ze bereiken het absolute hoogtepunt en vallen dan zeer, zeer diep, om zich vervolgens weer op te richten. Het zijn net gewone mensen.’

In dit boek zullen we anderen de loftrompet horen steken over Ullrichs ‘alledaagse aantrekkingskracht’, al zou het tegenovergestelde evengoed gezegd kunnen worden – dat de gewone man zijn onalldagse bewonderde. Of, nog weer anders gezegd, het gevoel dat als Ullrich het kon opbrengen te volharden in het gewone, normale, alledaagse – relatief fit blijven in de winter, je eetpatroon matigen, je talent koesteren – hij zich op een dag weer zou kunnen ontpoppen als de fietsende übermensch, de superman die hij in 1997 was. Dat hij het kon had hij al een keer laten zien, en in de daaropvolgende jaren wachtte iedereen die daarvan getuige was geweest smachtend tot hij het zou herhalen. Een andere tijdgenoot van hem, David Millar, zei tegen me: ‘Jan was de volmaakte raket die nooit is gelanceerd. Ik denk dat dat een van de aspecten van zijn verhaal is dat zo tot de verbeelding spreekt: daar was die jongen die naar je gevoel iedereen had kunnen platbombarderen maar die uiteindelijk heel zachtmoedig bleek. Dat maakt hem bijna de volmaakte tegenhanger van Armstrong.’

Ach, ja, Armstrong. Hij wiens naam niet genoemd mag worden. Niet de ‘in ongenade gevallen Lance Armstrong’ die we nu in ons collectieve geheugen meedragen, maar de wielrenner die – zonder enige twijfel, en ondanks zijn gecorrigeerde nalatenschap – een factor was die Ullrich opstuwde, overschaduwde en, althans in de ogen van het publiek, in hoge mate definieerde. ‘Jan was mijn poolster,’ zegt Armstrong – maar het omgekeerde is ook waar. Sommigen – zij die willen dat hij wordt vergeten, weggestreept, uitgedumd – zullen verontwaardigd zijn over de

prominente plek die ik op deze bladzijden inruim voor de herinneringen van Lance Armstrong, maar dit boek is niet de plaats om de misstanden die hij heeft toegegeven en waarvoor hij is gestraft nog eens op te rakelen. Toen ik met mijn onderzoek begon was Armstrong de eerste die ik een interviewverzoek stuurde en zijn anekdotes waren zowel stilistisch als inhoudelijk de perfecte herinnering aan alles wat, ondanks het uiteindelijk nogal eenzijdige verloop, zijn generatie-omspannende rivaliteit met Ullrich zo aansprekend maakte. Als het verhaal van Ullrich gaat over een superman in de dop die niet wist hoe je een eenvoudige cape om moest knopen, gaat dat van Armstrong over iemand die nergens voor terugdeinsde om zijn sterfelijkheid te ontvluchten en te maskeren – maar uiteindelijk niet kon verhullen op lemen voeten te lopen.

Er zullen mensen zijn die beweren dat het uiteindelijk allemaal in een morele, of amorele, patstelling is geëindigd – een krachteloos, met veel bombarie gespeeld gelijkspel, niet alleen tussen Ullrich en Armstrong maar tussen vrijwel alle betrokkenen die aan het einde van de jaren negentig en in het begin van het millennium met en tegen hen gekoerst hebben. Diezelfde mensen zien wellicht enige poëtische rechtvaardigheid in het feit dat een aantal van de grootverdieners uiteindelijk ook opdraaide voor de kosten van een ethisch bankroet. De vaststelling dat de absolute top in het wielrennen in de zomer van 1999 uit vijf renners bestond – Frank Vandenbroucke, Marco Pantani, Lance Armstrong, Jan Ullrich en Mario Cipollini – is met terugwerkende kracht zonder meer ontzuiverend. Wie twintig jaar na dato benieuwd was hoe het dit kwintet eigenlijk verging, kreeg tranentrekkende verhalen voorgeschoteld over twee aan een overdosis overleden renners; over een van de meest spectaculaire ontmaskeringen uit de geschiedenis van de professionele sport; over Ullrich, wiens leven, zoals *Die Zeit* het in 2018 kernachtig samenvatte, van een sportieve in een menselijke tragedie was veranderd; en over Cipollini die zich schrap mag zetten voor het vonnis in de inmiddels drie jaar durende rechtszaak die zijn ex-echtgenote tegen hem heeft aangespannen wegens mishandeling en stalking, twee feiten die hij ontkent.

Het is onmogelijk vast te stellen in welke mate en op welke manieren, subtiel of anderszins, de chaos en de psychische stoornissen in het leven van deze mannen is veroorzaakt door het wielrennen, de sport die hen aanvankelijk groot maakte en hen tot op zekere hoogte heeft gevormd – zoals iedereen overkomt die door deze sport wordt betoverd. ‘Hoe weten we wat er echt gebeurt in Jans leven, of dat van een ander? Hoe kunnen we over hen oordelen?’ hield Bjarne Riis, Ullrichs voormalige ploegmaat, me voor. Riis heeft gelijk. Erwann Menthéour, een andere tijdgenoot, klaagde naar aanleiding van de door drugs en doping veroorzaakte vroegtijdige dood van Philippe Gaumont, nog zo’n telg uit diezelfde generatie: ‘Dit waren jongens die 35.000 kilometer per jaar reden, mateloos werden bewonderd en ineens als stront werden behandeld. En hoewel ze alleen maar deden wat iedereen om hen heen ook deed, voelden deze kerels een zekere mate van schaamte en schuld als ze in de spiegel keken, omdat iedereen ze vertelde dat ze dat moesten voelen.’

Wellicht moeten we daarom compassie laten prevaleren boven veroordeling en nederig vaststellen dat een biografie hooguit een artistiek product is – dat tegelijkertijd de behoefte aan een beter, zo niet volledig begrip bevredigt. Die behoefte is in Ullrichs geval des te groter vanwege de inspirerende affiniteit die hij oproept, maar ook vanwege de manier waarop zijn carrière is geëindigd, en de grotendeels onbekende en ongekende nasleep ervan. Er waren hoe dan ook al talloze barrières te slechten om hem beter te leren kennen: fysiek, in de vorm van het 1400 kilometer lange, van prikkel- en schrikdraad voorziene hek waarachter Oost-Duitsland lag, het land waar hij opgroeide; linguïstisch, in een sport die van oudsher werd gedomineerd door de Fransen, Belgen, Nederlanders, Spanjaarden en Italianen en die in de nadagen van zijn carrière in gestaag tempo anglofieler werd; en cultureel, in een professionele omgeving die zo paranoïde en geheimzinnig was, met zijn alomtegenwoordige omertà oftewel zwijgplicht, dat een jeugd in de DDR misschien zelfs als de perfecte voorbereiding gold.

Er valt dus genoeg te ontdekken. Ullrich heeft in zijn al eerder genoemde autobiografie *Ganz oder Gar Nicht* uit 2004 zijn eigen herinneringen geboekstaafd – hoewel dat compacte, zorgvuldig afgewogen, in de eerste persoon opgetekende relaas slechts een stukje van een complexe puzzel is. Ullrich heeft niet al te uitgebreid stilgestaan bij zijn DDR-erfenis – noch de plek die dat in zijn eigen wereldbeeld inneemt, noch dat van zijn landgenoten. Hij is niet op zoek gegaan naar de achtergronden, de drijfveren en de meningen van zijn trainers en ploegmaats. Aan Armstrongs karakter wijdde hij slechts een paar magere regels, die hij afsloot met de vinnige conclusie: ‘Ik zou niet graag in zijn schoenen staan.’ Het woord doping viel amper. En bovendien schreef hij het voordat in 2006 de bom barstte, met nucleaire kracht, en de laatste restanten van zijn carrière, een groot deel van zijn identiteit en in Duitsland zo’n beetje de gehele sport wegvaagde. Het ging vooraf aan de hiermee samenhangende persoonlijke trauma’s die hem in de jaren erna parten zouden blijven spelen. Hij schreef zijn boek ook nog eens tien jaar voor Armstrongs bekentenis, die het landschap van hun generatie nog verder bezoedelde en met terugwerkende kracht herschikte.

Het was dus de hoogste tijd voor een volledige analyse. Tijdens het schrijffproces stuitte ik op tientallen personen die interviews weigerden dan wel aangaven de geschiedenis – en Ullrich – te willen laten rusten. Over het algemeen spraken ze vriendelijk over hem als ik ze benaderde, en waren ze bezorgd om hun oude kameraad – al waren er ook die weigerden te erkennen dat er een groeiende behoefte aan een neutrale her-evaluatie bestond. Eén hoofdstuk van dit boek heeft als titel ‘De waarheid zal je vrijmaken’ – zowel een vers uit de Bijbel, een beroemde zelfhulp-bestseller, als de gevelinscriptie boven de ingang van de universiteit van Freiburg – een stelregel die tot slechts weinig van Ullrichs vrienden en voormalige collega’s lijkt te zijn doorgedrongen. Velen van hen, beschermend, achterdochtig en getergd, zijn ervan overtuigd dat elke pen in gif is gedoopt en niemand nog zuivere motieven heeft. Ze pleitten voor Ullrichs eerherstel maar zijn uit angst

zichzelf in diskrediet te brengen te bang een lans voor hem te breken. Als gevolg daarvan is Ullrich, met zijn aantrekkelijke persoonlijkheid: zijn hartelijkheid, zijn gevoel voor humor, zijn ruimhartigheid, zijn duizelingwekkend talent, de meeste van zijn gepassioneerde en goed geïnformeerde pleitbezorgers kwijtgeraakt. De Duitse journalist Michael Ostermann vertelde me: ‘De mensen die hem daadwerkelijk ontmoeten zijn dol op hem, maar een deel van het probleem is dat hij niet wil praten en zijn vrienden ook niet.’

Waardoor het gejuich wordt overstemd door fluitconcerten, en boze tongen de stem der redelijkheid de mond weten te snoeren.

Gelukkig waren er ook verhalen van getuigen die inzichten, nuances en nieuwe perspectieven hebben aangebracht. Hopelijk leidt dat tot een portret dat afwijkt van de opzichtige karikaturen die voor menig fan de enige herinneringen aan Ullrichs verblijf in de hoogste regionen van de wielersport vormen.

Het is inmiddels een kwarteeuw geleden dat, en ik herhaal nu de woorden die destijds in de Duitse media werden gebruikt, een 23-jarige jongen met rood haar en sproeten geschiedenis schreef namens zijn recent herenigde thuisland – wat door een zestienjarige uit een land met nóg minder wielergeschiedenis dan Duitsland met open mond werd gadeslagen. Mijn naïviteit hield twaalf maanden stand, tot zij door het Festina-schandaal werd weggemaaid. Drie jaar later zou ik mijn journalistieke carrière beginnen, die dankzij de aaneenschakeling van schandalen in de tien jaar erna het laatste restje romantiek zou verpulveren. En het hoogtepunt was, inderdaad, Hij Wiens Naam Hier Al Gevallen Is.

Ik was niet naïef toen ik aan dit boek begon, en tegenwoordig is er al helemaal geen excuus meer om alles wat je ziet maar klakkeloos te geloven. Maar niettemin leeft er in mij, net als in anderen, nog iets van die authentieke 1997-verwondering voort, wat waarschijnlijk nooit meer zal slijten. Duitsland was na de Tweede Wereldoorlog veroordeeld tot een langdurige periode van berouw en wederopbouw, maar ging vooral gebukt onder een gebrek aan begrip voor het eigen hande-

len, wat de Duitsers *Vergangenheitsbewältigung* noemen, wat letterlijk ‘afrekenen met het verleden’ of ‘in het reine komen met het verleden’ betekent. Dat heeft vele verschijningsvormen aangenomen, van oorlogstribunalen tot televisiedocumentaires en openbare monumenten. Maar het ging vooral om leren. De rechter Fritz Bauer, een invloedrijke factor achter dit proces, zei: ‘Niets behoort volledig tot het verleden, alles is doordesemd van het heden en kan in de toekomst bewaarheid worden.’¹

De *Vergangenheitsbewältigung* van Jan Ullrichs leven is een veel minder beladen en daarmee vergeleken veel triviale zaak, maar er zijn enkele raakvlakken. Na tweeënhalve eeuw is er nu genoeg tijd verstreken voor meer waarheid en wellicht enige verzoening.

DEEL EEN

1. Arcalis

‘Hij is net Merckx!’

– *Raymond Poulidor*

Op zijn derde dag als profwielrenner reed Jan Ullrich Andorra binnen. Men hoefde hem niet uit te leggen waarom Lodewijk de Vrome de bergtoppen en valleien waar hij nu doorheen fietste meer dan duizend jaar geleden had omschreven als ‘wilde helse valleien’. Terwijl Ullrich de witte strepen onder zijn voorwiel door zag glijden nam hij even de tijd na te denken over een resultaat dat passend zou zijn bij het hem omringende landschap. Alex Zülle, de winnaar van de derde etappe van de Setmana Catalana, oftewel de Catalaanse Week, was 22 minuten geleden de meet gepasseerd. Voor de tweede keer in twee dagen kon Ullrich enkel troost putten uit het feit dat hij in het peloton schouder aan schouder had gereden met Miguel Indurain, winnaar van de meest recente Tour. Zijn eerste doortocht door het vorstendom, zijn vuurdoop in de hoogste regionen van de wielrennerij, zou anders een ronduit ‘deprimerende’ ervaring zijn geweest, bekende hij later.

Iets meer dan twee jaar later trok Jan Ullrich voor de tweede keer door de Andorrese bergen. Dit keer zou dat bepaald anders verlopen. De tiende etappe in de Tour de France van 1997 was een 242 kilometer lange monsteronderneming van Luchon naar het skioord Arcalis, met onderweg vijf Pyreneeënreuzen op het menu, die stuk voor stuk

lagen te blakeren in de hete julizon. Niet dat het waarschijnlijk was dat Ullrich hier last van zou hebben; de Duitse pers muntte later de term *Ulle-wetter*, oftewel ‘Ullrich-weer’, voor dit soort zinderende dagen waarop de anderen wegwijnden maar hij, de ‘Zonnekoning’, zoals hij ook wel werd genoemd, floreerde.

Als opgroeiende jongen in Rostock was hij zich niet bewust van het bestaan van de Tour de France, laat staan dat hij ernaar keek. Voor wielrenners aan zijn kant van het IJzeren Gordijn was de Vredeskoers, een ronde door het communistische blok, het hoogtepunt van hun sport; met Oost-Duitse helden als Uwe Raab, Uwe Ampler of, nog verder terug in de tijd, Täv Schur. Ullrich had pas in 1989 zijn eerste grofkorrelige beelden van de Tour opgevangen nadat hij in juli samen met een aantal jonge ploegmaats van Dynamo Berlin – de aan de Stasi gelieerde multidisciplinaire sportvereniging waar ze voor uitkwamen – in het geheim aan de tv-antenne van het toestel in de woonkamer bij hun slaapvertrekken had zitten prutsen. Ze hadden het geluk dat het de wellicht mooiste Tour uit de geschiedenis betrof, de drie weken durende haasje-over-editie waarin Greg LeMond en Laurent Fignon de hoofdrol vervulden.

Nu, acht jaar later, nam hij niet alleen deel aan de Tour maar was hij de gedoodverfde eindwinnaar. Zijn herhaaldelijk uitgesproken verzekering dat zijn ploegmaat en titelverdediger Bjarne Riis de kopman van Deutsche Telekom bleef, was in de media weggezet als een poging de druk bij hem weg te nemen en een wit voetje bij de Deen te halen. Op de ochtend van de openingsproloog in Rouen werd Ullrich door *L'Équipe* aangeduid als hun vijfsterrenfavoriet voor de eindzege in Parijs. Hij was tenslotte het jaar ervoor als tweede achter Riis geëindigd. Gedurende de eerste anderhalve week van de Tour was de druk in het Deutsche Telekom-kamp opgelopen; Ullrichs kamergenoot, Jens Heppner, had de mening van vele Telekom-renners verwoord toen hij de 23-jarige had verteld dat hij sterker was dan Riis en op de Andorrese wegen voor zijn eigen kans moest gaan. Ook ploegleiders Walter Godefroot en Rudy Pevenage hadden hem hiervan proberen te

overtuigen, maar Ullrich volhardde in zijn rol als schuwe erfgenaam.

Op de eerste vier monsterbeklimmingen – de Portet d’Aspet, de Port, de Envalira en de Ordino – keek hij voortdurend over zijn schouder of onder zijn oksel door om te zien waar Riis zat. Toen twee Festinarrenners, Richard Virenque en Laurent Dufaux, later vlak onder de top van de Ordino demarreerden, sprong Ullrich met ze mee en wachtte tot Riis zou aansluiten. De 33-jarige Riis, die het grootste deel van zijn carrière een nederige knecht was geweest, had met zijn dominante optreden in de Tour van 1996 een deel van het wielerminnend publiek versted doen staan. Maar in de slotweek van die Tour was hij verzwakt terwijl Ullrich juist sterker was geworden. Heppner was een van de renners die ervan overtuigd waren dat Riis na 1996 nooit meer een Tourzege zou boeken.

Op tien kilometer van de streep wist Riis eindelijk bij Ullrich aan te sluiten. Riis liet hem weten dat ze moesten aanvallen als ze de Tour wilden winnen. Ullrich keek hem aan. ‘Wat, moet ik nu tempo voor je maken?’ Riis moest het werkelijk voor hem uittekenen. ‘Nee,’ zei hij. ‘Als je nog wat overhebt, moet je zelf gaan.’

De Oost-Duitser – geschoold om bevelen van autoritaire types op te volgen, opgegroeid in een schoolsysteem waarin uitmuntendheid hand in hand ging met gehoorzaamheid – aarzelde. Beter gezegd, hij zocht instinctief de zegen van een hogere macht – Deutsche Telekomploegleider Walter Godefroot. Hij liet zich, zogenaamd om een bidon te halen, uitzakken tot bij de ploegleiderswagen om te kunnen horen wat Godefroot hem uit het openstaande raampje toeschreeuwde.

‘Ga ervoor! Probeer aan te vallen!’

Luttele tellen later was hij Riis voorbij en had zich aan kop van de zestien renners bestaande kopgroep genesteld die, zoveel was zeker, zouden gaan strijden om de dagzege. Toen hij het spandoek van de tien kilometer in het vizier kreeg, kwam hij uit het zadel en zette aan; alleen de Italiaan Francesco Casagrande kon volgen. Toen hield hij weer even in, alsof hij zich had bedacht.

De twijfel bleef tot in El Serrat, een gehucht in de bergen met nog

geen tweehonderd inwoners, een kleine kapel, drie hotels en twee bochten in de slingerende weg naar Arcalis. Op de eerste van die bochten verried de brede, gracieuze boog van Ullrichs pedaaltred geen enkele aanzet tot een aanval of zelfs maar een versnelling – maar achter hem viel de groep niettemin uit elkaar. Riis, Casagrande en als laatste de Fransman Richard Virenque moesten passen voor zowel de zwaartekracht als Ullrichs helse ritme.

Elke op professioneel niveau beoefende sport heeft behoefte aan helden, en er bestaat waarschijnlijk geen spannender moment dan dat waarop een nieuwe troonpretendent zijn komst met een daverende prestatie inluiddt. Dit soort momenten kondigt zich vaak al van tevoren aan – middels een voorproefje zoals dat Ullrich een jaar daarvoor had laten zien, als het gegrom van een opkomend talent dat zijn generatie zal domineren – maar, en dat gebeurt minder vaak, het kan zich ook plots aandienen, als een donderslag bij heldere hemel. Wat ze met elkaar gemeen hebben is hun vermogen binnen luttele minuten of soms zelfs seconden nieuwe lijnen uit te zetten in het landschap van een sport en zo nieuwe vergezichten te schetsen. Een paar weken daarvoor, in april 1997, had zich iets dergelijks voorgedaan toen Tiger Woods met twaalf slagen voorsprong de US Masters op zijn naam had geschreven, wat voor *Sports Illustrated* aanleiding was gewag te maken van ‘de week waarin de golfsport op zijn kop werd gezet’. De goed ingevoerde toeschouwers opperden nu dat Jan Ullrich in Andorra bezig was de grenzen van een andere sport op eenzelfde manier te verleggen.

Nog geen kilometer nadat hij had aangevallen bedroeg Ullrichs voorsprong op Virenque al een minuut. Binnen drie kilometer ging het richting de twee minuten.

Het zeldzame beeld van een 23-jarige die op de eerste Tourklim van enig belang de tegenstand decimeert ging gepaard met een andere zeldzame gebeurtenis verderop in de klim. Terwijl Ullrich de top naderde, schoven ruim honderd journalisten hun laptops van zich af, scheurden hun verbijsterde blikken los van de tv-schermen in de perszaal en haast-

ten zich massaal via een parkeerplaats naar de dranghekken langs de kant van de weg.

Een van de verslaggevers die probeerde het tafereel te volgen was Hartmut Scherzer. Scherzer had twee decennia daarvoor, in 1977, zijn eerste Tour verslagen. Hij had over Muhammad Ali geschreven, met wie hij bevriend was geraakt, had hem in de *Thrilla in Manila* Joe Frazier zien verslaan, en had twee jaar later het voorrecht gehad om tijdens zijn eerste bezoek aan de Tour verslag te mogen doen van nog een historische gebeurtenis, toen de 22-jarige Didi Thurau, Scherzers stadsgenoot uit Frankfurt, na de proloog het geel had gegrepen en dat ruim twee weken om de schouders had gehad, langer dan enige Duitser voor hem ooit had gedaan.

Maar Scherzer voelde instinctief aan dat dit anders was, dat hij geen getuige was van een toevalstreffer maar van een zegetocht. Toen hij Ullrichs silhouet uit een tunnel tevoorschijn zag komen keek hij naar zijn collega's links en rechts van hem, die als wielersfans stonden te klappen. Er was slechts één man die ogenschijnlijk onbewogen toekeek. Hij was ongeveer even oud als Scherzer en zijn gelaatstrekken – dikke, samengeknepen lippen, zware wenkbrauwen en een spitse neus – waren voor eenieder die ook maar enig benul had van de Tourgeschiedenis van de jaren zestig en zeventig op slag herkenbaar. Raymond Poulidor had op die middag in Andorra nog geen idee, zelfs nog geen vermoeden, dat Jan Ullrich ooit zijn drie tweede plaatsen in de eindrangschikking van de Tour zou weten te evenaren.

Toen Ullrich hen was gepasseerd en uit het zicht was verdwenen, en de journalisten naar het perscentrum waren teruggekeerd, stond 'Poupou' nog altijd tegen de dranghekken geleund in een poging te bevatten wat hij zojuist had gezien.

'*C'est Merckx,*' zei hij eindelijk. '*C'est Merckx.*'

Jan Ullrich was nog geen Eddy Merckx, vijfvoudig winnaar van de Tour de France en de beste mannelijke sporter die ooit op een fiets heeft gezeten. Hij had in elk geval nog onvoldoende laten zien om Merckx' voor de Tour uitgesproken voorspelling dat hij 'De renner

van de eeuw' zou worden, gestand te doen. Niettemin waren in dat onstuimige kwartier na zijn aanval de vergelijkingen niet van de lucht. Hoeveel Tours zou hij uiteindelijk gaan winnen, nu iedereen hem aan het werk had kunnen zien? In de daaropvolgende dagen liet Bernard Hinault in de Franse pers optekenen dat Ullrich voorbestemd was zich te scharen in het rijtje van vijfvoudige Tourwinnaars, dat behalve uit hemzelf bestond uit Merckx, Jacques Anquetil en Miguel Indurain – om er vervolgens waarschijnlijk nog één of twee eindzeges aan toe te voegen. Weer een paar dagen later bleek Hinault van gedachten te zijn veranderd: nu liet hij in *Der Spiegel* optekenen dat Ullrich de komende tien jaar niet te kloppen zou zijn.

Lance Armstrong, die nog volop aan het revalideren was van teelbalkanker, had die ochtend in Luchon de Tour bezocht. Toen hij zich opmaakte om aan boord te stappen van het vliegtuig dat hem terug naar Texas zou brengen, ving hij op tv een paar minuten op van de etappe naar Arcalis. Hij was het niet eens met Hinaults voorspelling dat Ullrich iedereen de eerstvolgende tien Tours zou verslaan. Armstrong dacht dat Ullrich hen zou 'verpletteren'.

Een andere Amerikaan, Greg LeMond, had in 1994 zijn fiets aan de haak gehangen en sindsdien de Tour amper nog gevolgd. Drievoudig Tourwinnaar LeMond was na zijn actieve carrière steeds meer ontgoocheld geraakt over de weg die het professionele wielrennen was ingeslagen en was ervan overtuigd dat de natuurlijke orde compleet was verstoord, vernietigd door datzelfde gif dat zijn carrière beknot had: het verboden maar nog altijd niet traceerbare epo dat de renners gebruikten.

Maar LeMond had wel degelijk over Ullrich gehoord. Uit nieuwsgierigheid had ook hij de tv aangezet om hem met eigen ogen aan het werk te kunnen zien. Wat hij toen zag, zo realiseerde LeMond zich later, had alles van wat hem zo in vervoering had gebracht toen hij voor het eerst naar de Tour keek, en toen hij hem later voor het eerst reed. Dit bevatte alle elementen die het wielrennen en de Tour boven de dimensies van de eenvoudige sportbeoefening deden uitstijgen.

In de laatste kilometer kreeg zelfs Ullrich het zwaar, maar op dat moment was de overwinning, en wat voor een, al binnen. De wankele lieveling van het Franse publiek, Virenque, kwam een minuut en acht seconden later als tweede over de streep. Tegen de verslaggevers die hem hun recordertjes onder de neus duwden zei Virenque dat de Pyreneeën Ullrich wel lagen en dat hij in de Alpen wellicht minder sterk voor de dag zou komen. Een paar tellen later ging hij op het trapje van de Festina-camper zitten en begroef uit pure wanhoop vanwege de prestatie waar hij zojuist getuige van was geweest zijn hoofd onder een handdoek.

Kort hierna zou Ullrichs prestatie op Arcalis uitgroeien tot een waterscheiding binnen het professionele wielrennen, een ontwikkeling waar Virenque, die daar op dat moment nog geen weet van had, een belangrijke rol in zou spelen. Hij was de laatste die op de berg gecapituleerd had, maar veel belangrijker was dat hij vanwege zijn centrale en trieste rol in het dopingschandaal van de Festina-ploeg dat nog geen jaar daarna een schokgolf zou veroorzaken, mede verantwoordelijk was voor een verschuiving in de manier waarop de wereld naar de Tour keek. Ullrichs uitspatting van 500 watt vanuit El Serrat was de uitzonderlijkste inspanning die ooit op een lange klim in de Tour te zien was geweest (en anno 2022 nog altijd niet is overtroffen), maar het was ook de laatste keer dat een dergelijk kunststukje – zo eentje waar men 95 jaar Tourgeschiedenis mee vult – met louter bewondering zou worden gadeslagen. Hierna – of, preciezer, vanaf het moment dat een Belgische douanebeambte aan de vooravond van de Tour van 1998 de kofferbak van de Fiat Marea van Festina-soigneur Willy Voet opende – gingen dit soort bijzondere prestaties stevast gepaard met de nodige argwaan.

Vooralsnog legde Riis zich neer bij zijn onttroning door Ullrich te omhelzen en achter het podium grijnzend in de camera te kijken. Ullrich was de sterkste, bevestigde hij. Ook gaf hij toe dat Ullrich hem de dag daarvoor naar Loudenvielle al had kunnen lossen. Dat was geen leugen: 24 uur eerder had Ullrich zich nóg beter gevoeld.

De ‘Nieuwe Reus’, zoals *L'Équipe* hem de volgende ochtend noemde, besepte zelf amper wat er was gebeurd. Bij gebrek aan linguïstische overlap had de internationale pers op grond van Ullrichs gedrag op en naast de fiets de conclusie getrokken dat ze zonder problemen konden putten uit hun standaardvoorraad Oost-Duitse stereotypen die al op de plank lagen: Ullrich was sterk, zwijgzaam, ondoorgrondelijk. Hij versterkte dat beeld door in de persconferentie na de koers te strooien met clichés: hij was ‘heel erg blij’ dat ‘een droom was uitgekomen’ maar hij beleefde de koers niettemin ‘dag voor dag’. De Tour was ‘nog maar halverwege’ en ze hadden ‘nog twee tijddritten en de Alpen voor de boeg’.

Ook in zijn thuisland waren de reacties nogal afgemeten – voorlopig althans. Tien dagen later echter had Duitsland zijn eerste Tourwinnaar voortgebracht, had het wielrennen een nieuwe messias en was Jan Ullrich – een 23-jarig, raszuiver product van het Oostblok – de onwaarschijnlijke, ongevraagde en ondraaglijke rol als talisman van het herenigde Duitsland toebedeeld.

In 2009 maakte de uit Oost-Berlijn afkomstige Mark Scheppert een aantal geschreven portretten van kinderen uit de Deutsche Demokratische Republik en droeg een van die hoofdstukken op aan de ‘Generatie Jan Ullrich’, zoals hij die noemde. Scheppert is bijna even oud als Ullrich. Zijn vader werkte jarenlang als wieltrainer bij Dynamo Berlin, de club waar Ullrich tot aan het uiteenvallen van het Oostblok drie jaar woonde, studeerde en koerste.

Veel van Schepperts lezers waren mensen zoals hij, nazaten van dezelfde ‘Generatie Jan Ullrich’ – getormenteerde zielen met een voet in zowel de toekomst als het verleden. Scheppert had zelf na de val van de Muur elke kans gepakt die zijn herwonnen vrijheid hem bood – hij had gereisd, gefeest en uiteindelijk een relatie aangeknoopt met een ‘Wessi’, een meisje uit het Westen. Op een ochtend in 1997 meldde Schepperts liefde dat zij hem bij wijze van verrassing een weekendje mee op sleeptouw zou nemen. Ze stapten op het Hauptbahnhof van Berlin in een

trein en liepen uren later het verblindende Parijse zonlicht tegemoet. Ze had haar zinnen gezet op een romantisch weekendje, en dat zou ze krijgen – zij het niet op de manier die ze had verwacht. Scheppert had het moment waarop hij haar meedeelde dat de Tour de France de volgende dag zou finishen op de Champs-Élysées zorgvuldig uitgekiend. Wat bovendien nog belangrijker was, was dat een wielrenner die nog door zijn vader was getraind en die Scheppert nog kende uit die tijd, op het punt stond de eerste Duitse Tourwinnaar te worden.

Scheppert vertelt me dit verhaal op een regenachtige septemberavond in een café vlak bij zijn huis en de plek waar hij opgroeide, in Friedrichshain, Oost-Berlijn. We worden omringd door bebaarde hipsters en getatoeëerde fashionista's waar het in Berlijn tegenwoordig van lijkt te wemelen; zowel het land als het tijdperk waarin Mark Scheppert en Jan Ullrich ter wereld zijn gekomen lijkt ontzettend ver weg.

Tot op de dag van vandaag is die zonovergoten middag in Parijs in 1997 een van Schepperts meest levendige herinneringen.

‘Een van de krachtigste emoties die ik ooit heb gevoeld, vanwege de betekenis voor ons als Oost-Duitsers. De Muur was bijna tien jaar daarvoor gevallen, Duitsland was officieel herenigd, maar dat gold niet voor onze identiteit. Die was nog steeds op heel veel manieren versplinterd en verdeeld. Mensen uit het Oosten klampten zich aan elke strohalm vast – en dat een van hen kon uitblinken op een mondiaal podium, zoals Ullrich had gedaan, zorgde voor enorm veel inspiratie, hoop en, ja, nostalgie.

‘Jan Ullrich heeft het Oosten heel trots gemaakt en veel vertrouwen gegeven,’ vervolgt hij. ‘Franziska van Almsick, de zwemster, een paar acteurs en actrices, één of twee zangers – meer hadden we niet. Als iemand uit het Oosten iets presteerde, vierden zeventien miljoen mensen feest omdat hij of zij een van ons was. Ze bewezen dat er ook goede dingen in het Oosten gebeurden en dat we niet uit dat waardeloze en beschamende bastaardland kwamen waar het echte Duitsland zich verplicht over had moeten ontfermen. Dat we meer waren dan enkel de Stasi. In 1997 was Ullrich nog steeds die jongen uit Rostock, en iedereen uit

het Oosten was daar trots op. Ook nu nog klampen we ons overal aan vast. Zo is de voetballer Toni Kroos de enige Ossi (Oost-Duitser) die wereldkampioen is geworden (in 2014). Het merendeel van de huidige Duitse topsporters is geboren in het herenigde Duitsland maar het bleef heel lang iets bijzonders als er iemand uit het Oosten iets presteerde. Voor veel Oost-Duitsers was Jan Ullrich iemand die hoop uitstraalde, iemand die ons veel zelfvertrouwen gaf. Geen enkele Duitser had ooit eerder de Tour de France gewonnen – maar, nog preciezer, nog nooit had iemand uit voormalig West-Duitsland gewonnen.’